

Advies voor richtlijnen voor het
milieu-effectrapport
Baggerspeciestort Westerschelde

24 maart 1997

854-63

ISBN 90-421-0184-9
Utrecht, Commissie voor de milieu-effectrapportage.

commissie voor de milieu-effectrapportage

Aan het College van Gedeputeerde Staten
van de provincie Zeeland
Postbus 165
4330 AD MIDDELBURG

uw kenmerk
nr. 3189

uw brief
d.d. 15 januari 1997

ons kenmerk
U185-97/vE/mh/854-64

onderwerp
Advies voor richtlijnen voor het MER Bag-
gerspeciestort Westerschelde

doorkiesnr.
(030) 234 76 25

Utrecht,
24 maart 1997

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieu-effectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieu-effectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over de voorgenomen stort van baggerspecie in de Westerschelde.

Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen.

ir. M.M.U. van Dis,
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Baggerspeciestort Westerschelde

Advies voor richtlijnen voor het milieu-effectrapport
Baggerspeciestort Westerschelde

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieu-effectrapport over de voorgenomen stort van baggerspecie op een 13-tal locaties in de Westerschelde,

uitgebracht aan het College van Gedeputeerde Staten van Zeeland (coördinerend) door de Commissie voor de milieu-effectrapportage; namens deze,

de werkgroep m.e.r. Baggerspeciestort Westerschelde

de secretaris

drs. M. van Eck

de voorzitter

ir. M.M.U. van Dis

Utrecht, 24 maart 1997

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Hoofdpunten van het advies	1
1. Inleiding	3
1.1 M.e.r.-procedure	3
1.2 Achtergrondbeschouwing bij dit advies	3
2. Probleemstelling, doel en besluitvorming	6
2.1 Probleemstelling	6
2.2 Doel	6
2.3 Besluitvorming	7
3. Voorgenomen activiteit en alternatieven	9
3.1 Algemeen	9
3.2 Voorgenomen activiteit en alternatieven	10
3.3 Monitoring en bijstuurmechanismen	11
3.4 Meest milieuvriendelijk alternatief	11
3.5 Nulalternatief	12
4. Bestaande milieutoestand en milieugevolgen	13
4.1 Algemene richtlijnen	13
4.2 Bodem en water	14
4.3 Natuur	15
4.4 Archeologie en cultuurhistorie	16
4.5 Overige effecten	16
5. Vergelijking van alternatieven	17
6. Leemten in informatie	17
7. Evaluatieprogramma	18
8. Vorm en presentatie	18

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 20 januari 1997, waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in Staatscourant nr. 15 d.d. 22 januari 1997
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

In dit advies voor richtlijnen geeft de Commissie voor de milieu-effectrapportage (m.e.r.) aan welke informatie het milieu-effectrapport (MER) over de baggerspeciestort in de Westerschelde moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig te laten meewegen in de besluitvorming over de aan te vragen vergunningen.

De voorgenomen activiteit betreft het storten van verruimings- en onderhoudspecie op daartoe aangewezen locaties in de Westerschelde. De voorgenomen verruiming van de Westerschelde is in dit MER een gegeven en komt alleen aan de orde voor zover noodzakelijk om alternatieven en milieugevolgen van het storten goed in beeld te krijgen.

In het MER dient een duidelijk onderscheid te worden gemaakt in de periode van de verruiming van vier jaar (waarvoor reeds een Baggervergunning is verleend die stortlocaties aangeeft en randvoorwaarden voor het storten stelt) en de periode na de verruiming, waarin meer keuzeruimte voor de uitvoering van de stortactiviteiten aanwezig is.

Voor beide perioden hebben de alternatieven in het MER betrekking op de algemene baggerstortstrategie die zal worden gehanteerd en daarnaast op de alternatieve mogelijkheden die per locatie aanwezig zijn om het storten uit te voeren. Voor de periode na de verruiming kan de te verstrekken informatie globaler en kwalitatiever van aard zijn dan voor de eerste.

Het op te stellen meest milieuvriendelijke alternatief (per periode) zal in hoofdlijnen bestaan uit de meest milieuvriendelijke stortstrategie met de meest milieuvriendelijke keuze en inrichting van de stortlocaties. Op vergelijkbare wijze kan een voorkeursalternatief worden bepaald.

Om de alternatieven vanuit milieuoogpunt te kunnen beoordelen dienen toetsingscriteria te worden ontwikkeld, die deels kunnen worden ontleend aan vigerend milieubeleid en deels aan een visie op de gewenste toekomstige ontwikkeling van het estuarium.

Beschouwingen over de mogelijkheden tot compensatie voor aantasting van ecologisch belangrijke elementen in het gebied dienen in het MER een plaats te krijgen. Daaronder vallen ook mogelijkheden voor natuurontwikkeling. Voor zover mogelijk dient er sprake te zijn van een inhoudelijke afstemming met het lopende onderzoek in het kader van het Herstelplan Westerschelde.

Bij de beschouwing van de milieugevolgen dient vooral te worden ingegaan op het morfologisch/dynamische systeem in relatie tot de ecologische waarden van het Westerschelde gebied. Verder dient ook aandacht te worden besteed aan archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle elementen, veiligheid, visserij en recreatie.

Omdat in de effectvoorspellingen nog relatief veel onzekerheden zullen optreden, dient in het MER in te worden gegaan op de hoofdlijnen uit het meet- en evaluatieprogramma MOVE van Rijkswaterstaat, in het bijzonder op de geplande evaluatie- en bijstuurmomenten. Tevens dient duidelijk te zijn welke koppeling wordt aangebracht met de evaluatie m.e.r. (ex artikel 7.39 Wm).

1. INLEIDING

1.1 M.e.r.-procedure

Rijkswaterstaat Directie Zeeland en Vlaanderen hebben het voornemen vergunningen aan te vragen ingevolge de Wet milieubeheer (Wm) en de Wet verontreiniging oppervlaktewateren (Wvo) voor het storten van baggerspecie op een 13-tal locaties in de Westerschelde. De baggerspecie komt vrij als gevolg van de geplande verruiming van de vaargeul en de lopende en toekomstige onderhoudswerkzaamheden in de Westerschelde.

De provincie Zeeland is het bevoegde gezag bij de Wm-vergunning en Rijkswaterstaat bij de Wvo-vergunning. Voor de onderbouwing van de besluitvorming over deze vergunningen wordt milieu-effectrapportage (m.e.r.) uitgevoerd op grond van het Besluit m.e.r. bijlage C: categorie 18.3.

Bij brief van 20 januari 1997¹⁾ stelden Gedeputeerde Staten van Zeeland (als coördinerend bevoegd gezag) de Commissie voor de m.e.r. in de gelegenheid om advies uit te brengen over het op te stellen milieu-effectrapport (MER). De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant van 22 januari 1997²⁾.

Aangezien drie stortlocaties zijn gelegen binnen 5 km van de grens met België is de startnotitie op grond van artikel 7.38 Wm ook aangeboden aan het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AMINAL, cel B te België.

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.³⁾. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

Bij de opstelling van haar advies heeft de Commissie rekening gehouden met de adviezen, commentaren en opmerkingen⁴⁾, die zij in afschrift van het bevoegd gezag heeft ontvangen.

1.2 Achtergrondbeschouwing bij dit advies

Reikwijdte van de m.e.r. in relatie tot genomen besluiten

De aanleiding voor deze m.e.r.-procedure ligt in het vernietigen van de verleende Wvo-vergunning voor het terugstorten van baggerspecie in de Westerschelde. De Afdeling Bestuursrechtspraak van de Raad van State oordeelde dat ook een Wm-vergunning moest worden aangevraagd. Bij de Wm-vergunning is de m.e.r.-plicht van toepassing.

1 Zie bijlage 1.

2 Zie bijlage 2.

3 De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

4 Bijlage 4 geeft een lijst van deze reacties.

Onder deze omstandigheden is de m.e.r.-procedure gestart op een moment dat reeds verscheidene besluiten die in verband staan met de stortactiviteiten (zonder de formele wettelijke verplichting tot toepassing van m.e.r.) zijn genomen. Dat betreft:

- Verdrag inzake de verruiming van de Westerschelde (1996);
- Baggervergunning (1995);
- Vergunning ex Natuurbeschermingswet (1996).

In dit richtlijnenadvies geeft de Commissie in reactie op de startnotitie⁵] aan wat zij het bevoegde gezag in overweging geeft over de reikwijdte van deze m.e.r.

De Commissie beschouwt in haar advies het Verdrag tot de verruiming als een genomen besluit dat in deze m.e.r. niet meer ter discussie zal worden gesteld. Daarom worden vragen over de uitvoering van de verruiming slechts gesteld, wanneer dat noodzakelijk is om de gevolgen van het storten voldoende duidelijk in beeld te krijgen.

Zij is van mening dat de situatie complexer ligt bij de selectie van de stortlocaties, die in de Baggervergunning is vastgelegd (inclusief allerlei randvoorwaarden voor de inrichting). Bij toepassing van de m.e.r.-plicht voor een bepaalde activiteit vormt immers in principe de keuze van een locatie (waar keuzemogelijkheden aanwezig zijn) een belangrijk onderdeel van inhoud van het MER.

De Commissie heeft zich op het standpunt gesteld dat de stortlocaties voor de looptijd van de Baggervergunning (4 jaar) formeel vastliggen⁶]. Zij vraagt daarom in haar advies alleen om een (milieu)toelichting en motivering bij die keuze (zie § 2.2 van dit advies). Ervan uitgaand dat de Wm- en Wvo-vergunningen voor tien jaar worden aangevraagd, dient het MER voor de resterende zes jaar te komen met een bredere afweging van de milieuvor- en nadelen van de locaties. Welke locaties zouden vanuit milieuoverwegingen kunnen afvallen na de verruimingsperiode, of minder benut? Zijn er nieuwe stortlocaties mogelijk, waar het storten wordt ingezet als maatregel voor compensatie?

Relatie met lopend en reeds verricht onderzoek

In verband met het verdrag over de verruiming is al veel onderzoek uitgevoerd naar het Westerschelde estuarium. Dat houdt naar de mening van de Commissie in dat voor deze m.e.r. - ten minste voor de verruimingsperiode - weinig nieuw onderzoek nodig zal zijn. Diverse onderzoeksactiviteiten zijn echter nog niet afgerond, zoals een onderzoek naar mogelijke compenserende maatregelen in het kader van het Herstelplan Westerschelde. Aangezien het moeilijk is compensatie voor schade van de verruiming los te koppelen van compensatie voor eventuele schade door het storten, dient in dit MER duidelijk te worden gemaakt welk verband wordt gelegd met de resultaten van het compensatieonderzoek.

De gewenste afstemming tussen dit MER en reeds lopend onderzoek in verband met de verruiming leidde naar het oordeel van de Commissie ook tot een speciale definitie van de referentiesituatie (de milieusituatie zonder uitvoering van de voorgenomen activiteit), zoals in § 3.5 en 4.1. wordt beschreven.

5 Startnotitie pagina 8: "Het verruimen van de hoofdvaargeul staat in de m.e.r.-procedure niet meer ter discussie" en "De 13 in de baggervergunning opgenomen stortlocaties (...) staan (...) niet meer ter discussie."

6 Hetgeen overigens niet betekent dat tussentijdse wijzigingen hierin op grond van nieuwe inzichten bij voorbaat worden uitgesloten.

Coördinatie en draagvlak

Doordat milieu-effectrapportage pas laat in de besluitvorming over de ontwikkelingen in de Westerschelde een plaats heeft gekregen, is tot dusver geen gebruik gemaakt van de mogelijkheden die m.e.r. biedt tot gecoördineerde besluitvorming over alle benodigde vergunningen. (Vergelijk bijvoorbeeld de procedure in de Wet op de waterkeringen, waarin een dergelijke coördinatie zelfs is vastgelegd.) Nagegaan kan worden welke mogelijkheden er zijn om de m.e.r. in de verdere besluitvorming alsnog deze functie te geven. Maatschappelijk en bestuurlijk is er immers relatief veel discussie geweest over het besluit tot verruiming van de Westerschelde, de mogelijk daaruit voortvloeiende milieugevolgen en benodigde herstelwerkzaamheden. Dit MER biedt een geschikt aanknopingspunt om een samenvattend overzicht te geven van de tot dusver genomen besluiten en het onderzoek dat daaraan ten grondslag heeft gelegen, alsmede van de besluiten die nog zullen worden genomen en de onderbouwing daarvan. De waarborgen die de m.e.r.-procedure kent inzake openbaarheid⁷) en onafhankelijke toetsing kunnen daarbij hun vruchten afwerpen.

Vergunningwet

Op het moment dat dit advies werd uitgebracht, was nog niet duidelijk of de zogenaamde 'Vergunningwet Westerschelde' zou worden aangenomen. In dit advies is uitgegaan van de situatie waarin dit wetsvoorstel niet wordt aanvaard. Wanneer deze wet wel wordt aangenomen, ontstaat voor een (eventuele) m.e.r.-procedure voor stortactiviteiten na de werkingsduur van deze wet een andere uitgangssituatie die mogelijk zal leiden tot het publiceren van een gewijzigde startnotitie.

Wanneer de Vergunningwet niet wordt aangenomen, staat deze m.e.r. onder grote tijdsdruk. Dan kan worden overwogen een gefaseerde m.e.r. uit te voeren, waarin in de eerste fase wordt ingegaan op alternatieven en milieugevolgen voor de periode van de verruiming (looptijd van de Baggervergunning). Op basis van de eerste ervaringen met het baggeren en storten en de resultaten van de nu lopende studies kan een lange termijn strategie worden ontwikkeld, waarvoor een tweede m.e.r.-fase wordt gestart. Op deze wijze wordt wellicht tijdwinst geboekt en kan sneller met de verruiming worden begonnen. Na overleg met de initiatiefnemer is in dit advies overigens niet van een dergelijke aanpak uitgegaan.

Het hiernavolgende advies voor richtlijnen over baggerspeciëstort in de Westerschelde moet tegen de achtergrond van de hiervoor gegeven overwegingen worden gelezen.

⁷ Uit een van de inspraakreacties (bijlage 4, nummer 6) blijkt dat er bijvoorbeeld onzekerheid bestaat over de openbaarheid van stukken inzake het Herstelplan Westerschelde.

2. PROBLEEMSTELLING, DOEL EN BESLUITVORMING

Artikel 7.10, lid 1, onder a van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van hetgeen met de voorgenomen activiteit wordt beoogd."*

Artikel 7.10, lid 1, onder c van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een aanduiding van de besluiten bij de voorbereiding waarvan het milieu-effectrapport wordt gemaakt, en een overzicht van de eerder genomen besluiten van bestuursorganen, die betrekking hebben op de voorgenomen activiteit en de beschreven alternatieven."*

2.1 Probleemstelling

In het MER moet in een probleemstelling worden beschreven voor welke knelpunten het voornemen een oplossing moet bieden.

In de startnotitie wordt voldoende duidelijk omschreven, waarom behoefte is aan locaties voor het storten van baggerspecie in de Westerschelde. Deze motivering kan in het MER worden overgenomen.

Een exactere planning van het te verwerken totale aanbod en de mogelijke variatie^{8]} daarin kan worden uitgewerkt bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit en alternatieven.

Tijdens het locatiebezoek is de Commissie medegedeeld dat - in afwijking van het gestelde in de startnotitie op pagina 7- stort van havenspecie geen onderdeel uit zal maken van deze m.e.r. De Commissie heeft in haar advies met deze informatie rekening gehouden. Afgezien daarvan is het echter niet duidelijk welke rol deze m.e.r. speelt in relatie tot het storten van slib uit andere baggeractiviteiten, zoals aangegeven in de startnotitie op pagina 7 en 8^{9]}. In het MER moet duidelijk worden hoe wordt omgegaan met eventueel optredende cumulatieve milieu-effecten van deze activiteiten. Ook dient te worden ingegaan op de relatie met reeds vergunde zandwinactiviteiten.

2.2 Doel

Afbakening

Uit de startnotitie kan worden afgeleid dat het doel met betrekking tot de voorgenomen activiteit in deze m.e.r. is *het op verantwoorde wijze storten van de aangegeven hoeveelheid baggerspecie op dertien in de Baggervergunning (1995) aangewezen locaties.*

Met het oog op het volwaardig meewegen van het milieubelang in de besluitvorming moet in het MER worden aangegeven welke ruimte het gestelde doel laat voor het ontwikkelen van alternatieven die gunstig zijn voor het milieu. In dat verband acht de Commissie het van belang dat het MER een beschrijving bevat van de milieuargumenten die bij de selectie van dertien locaties in de Baggervergunning een rol hebben gespeeld. Voor de periode na de verruiming dient

8 Zie onder andere de opmerkingen over een zorgvuldige keuze van baggerwerkzaamheden ('morfologisch baggeren'), die de omvang van het baggerwerk kunnen beïnvloeden in "Een internationale blik op het Schelde estuarium", van het Internationale Reviewteam Westerschelde.

9 Zie ook inspraakreactie bijlage 4, nr. 1.

het MER een beschouwing te bevatten over de vraag welke locaties uit milieuovertredingen af zouden kunnen vallen bij het lagere stortvolume en welke locaties mogelijk geschikt zijn voor storten als maatregel voor compensatie (zie hoofdstuk 3).

Het doel moet in het MER bovendien zodanig verder worden uitgewerkt (zie bij 'uitgangspunten'), dat het kan dienen voor de beoordeling van te beschrijven alternatieven. Daarbij dient ook te worden ingegaan op achterliggende doelen (zie onder 'visie') als een *zorgvuldig estuariumbeheer, waarin de belangen van bijvoorbeeld natuur en scheepvaart zo goed mogelijk samengaan*.

Uitgangspunten

De startnotitie bevat uitgangspunten waaraan de uitvoering van de voorgenomen activiteit moet voldoen. In het MER dienen ten minste de uitgangspunten die betrekking hebben op milieubescherming en -verbetering verder te worden uitgewerkt en aangevuld, zoals bijvoorbeeld over:

- morfologie: kan een wenselijke oppervlakte (of percentage) aan schorren, platen, slikken en ondiep water worden aangegeven;
- ecologie: welke maatstaven worden gehanteerd voor natuurbescherming en -ontwikkeling?

Alternatieven en varianten kunnen worden ontwikkeld en beoordeeld met verschillende sets van prioriteiten voor de diverse uitgangspunten.

Visie

Bij het vaststellen van de uitgangspunten is het nuttig een visie te formuleren voor de gewenste toekomstige ontwikkeling van het estuarium. Daarin zou duidelijk moeten worden welke mate van estuariumdynamiek gewenst is, c.q. toegelaten wordt in relatie tot ecologische doelstellingen en eisen voor de veiligheid van waterkeringen en scheepvaart. Een dergelijke visie dient ook richtinggevend te zijn in de beschouwing van compensatiemaatregelen.

2.3 Besluitvorming

Vigerend beleid

Kort moet worden aangegeven welke bestuurlijke uitgangspunten en wettelijke randvoorwaarden gelden bij dit voornemen. Hierbij dient te worden verwezen naar eerdere besluiten, beleidsnota's, (ontwerp-)plannen en wetten, waarin deze zijn of worden vastgelegd.

In ieder geval dienen daarbij kort de hoofdpunten te worden vermeld uit:

- Verdrag inzake de verruiming van de vaarweg in de Westerschelde;
- Beleidsplan Westerschelde en het Voortgangs- en evaluatierapport;
- Beleidsstandpunt verwijdering baggerspecie¹⁰ (1993);
- (waterbodemsaneringsbeleid in:) Evaluatienota water (1993);
- Vierde Nota Waterhuishouding (indien intussen verschenen);
- Wet verontreiniging zeewater;
- Europese Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn en Ramsar conventie;

10 Dit Beleidsstandpunt geeft randvoorwaarden voor te storten specie en locaties, **stelt een mogelijke verscherping van toegelaten stort van klasse 2 specie in het vooruitzicht**.

- (beleid inzake compensatie in:) Structuurschema Groene Ruimte;
- Baggervergunning (1995);
- Vergunning ex Natuurbeschermingswet (1996) en de uitspraak over het daartegen ingediende bezwaar;
- vigerende streekplannen en bestemmingsplannen.

Aangegeven moet worden of er in en aangrenzend aan de Westerschelde gebieden liggen, die op grond van milieukeurmerken een speciale status in het beleid hebben of krijgen. Dat geldt in de eerste plaats voor reeds bestaande natuurreervaten, zoals het Verdronken land van Saeftinge, het Schor van Waarde en de Verdronken Zwarte Polder (op grond van de Natuurbeschermingswet), de Zuidgors (Natuurmonumenten), de Hooge Platen en het Paulinaschor (Zeeuws Landschap), het Schor bij Bath (Staatsbosbeheer), maar ook voor andere gebieden met een natuurwetenschappelijke waarde. Duidelijk moet worden wat de consequenties van een beschermingsstatus zijn.

Tevens moet worden beschreven welke verdere maatstaven voor de afweging van alternatieven (bijvoorbeeld grens- en streefwaarden) nog aan het milieubeleid worden ontleend.

Te nemen besluiten

In het MER dient te staan dat het is opgesteld voor de besluitvorming over een Wm-vergunning (te verlenen door Gedeputeerde Staten van Zeeland) en een Wvo-vergunning (te verlenen door Rijkswaterstaat).

Tevens kan worden beschreven volgens welke procedure en welk tijdpad dit geschiedt en welke adviesorganen en instanties daarbij formeel en informeel zijn betrokken. Tot slot moeten de besluiten zijn aangegeven die verder nog worden genomen om de voorgenomen activiteit te realiseren.

3. VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder b van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een beschrijving van de voorgenomen activiteit en van de wijze waarop zij zal worden uitgevoerd, alsmede van de alternatieven daarvoor, die redelijkerwijs in beschouwing dienen te worden genomen."*

Artikel 7.10, lid 3 van de Wm:

"Tot de ingevolge het eerste lid, onder b, te beschrijven alternatieven behoort in ieder geval het alternatief waarbij de nadelige gevolgen voor het milieu worden voorkomen, dan wel, voor zover dat niet mogelijk is, deze met gebruikmaking van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu, zoveel mogelijk worden beperkt."

3.1 Algemeen

Beschrijving van alternatieven

De voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten worden beschreven voor zover deze gevolgen hebben voor het milieu. De keuze van de alternatieven moet worden gemotiveerd evenals de selectie van het voorkeursalternatief. In het MER zijn vooral de milieuarargumenten voor deze keuze van belang. Voor onderlinge vergelijking moeten de milieu-effecten van de alternatieven volgens dezelfde methode en met hetzelfde detailniveau worden beschreven. Beschrijving van het meest milieuvriendelijke alternatief is verplicht.

Aangezien het MER wordt opgesteld voor 13 stortinrichtingen die alle afzonderlijk zullen worden vergund, moet voor elke locatie het milieubelang via een beschouwing van alternatieven apart worden meegewogen. Op het schaalniveau van de Westerschelde als totaal zijn alternatieven denkbaar met betrekking tot de algemene stortstrategie, die vervolgens van invloed kan zijn op inrichtingsalternatieven voor de stortlocaties en volgorde van ingebruikneming.

Compensatie

Bij elke stortlocatie moet afzonderlijk worden aangegeven welke preventieve en mitigerende maatregelen worden getroffen en welke noodzaak tot compensatie resteert. Gegeven de status die de Westerschelde heeft op grond van het Structuurschema Groene Ruimte¹¹], dient in het MER te staan in hoeverre met het storten, ook na het treffen van mitigerende maatregelen, wezenlijke waarden worden aangetast¹²]. Als dat het geval is, moet worden aangegeven:

- ① of er een zwaarwegend maatschappelijk belang is voor het storten in of nabij de gevoelige gebieden;
- ② of er stortalternatieven (andere locaties of andere manieren) mogelijk zijn waarbij geen wezenlijke waarden worden aangetast;
- ③ welke fysieke (desnoods financiële) compenserende maatregelen bij de stortalternatieven kunnen worden genomen.

Aangezien in het kader van het Herstelplan Westerschelde wordt gewerkt aan het ontwikkelen van compenserende maatregelen in verband met de verruiming en de effecten voor het totale estuarium van het storten niet separaat kunnen

11 PKB deel 4, blz. 64.

12 Ministerie LNV, Directie Groene Ruimte en Recreatie: *Uitwerking compensatiebeginsel SGR*, oktober 1995.

worden beschouwd, adviseert de Commissie dat op het schaalniveau van het estuarium een zo goed mogelijke inhoudelijke afstemming plaats vindt tussen dit MER en het lopende onderzoek naar compensatie, te meer daar de stortactiviteiten mogelijk kunnen worden ingezet ten behoeve van natuurontwikkeling¹³].

3.2 Voorgenomen activiteit en alternatieven

Bij de beschrijving van de voorgenomen activiteit is het van belang onderscheid te maken tussen activiteiten die plaatsvinden in de fase van de verruiming en de onderhoudsfase daarna.

De Commissie stelt voor in het MER de beschrijving van de voorgenomen activiteit en de alternatieven te baseren op de hierna genoemde onderwerpen.

Aanbodscenario's en overige relaties met de verruiming

- aanbod van te storten materiaal en spreiding hiervan in de tijd;
- invloed die de ligging van de baggerlocaties ten opzichte van de stortlocaties heeft (terugstromen van specie);
- samenstelling (korrelgrootte) en verontreinigingsgraad (klasse-indeling en contaminanten waarop deze is gebaseerd) van te storten materiaal;
- motivering¹⁴) waarom het niet reëel is alvorens te storten reiniging of fractiescheiding uit te voeren.

Stortstrategie

- een afweging tussen alternatieve stortscenario's als:
 - . het tot dusver gebruikelijke scenario van het per deelgebied baggeren en storten van specie;
 - . de nu voorgestelde accentverschuiving met meer stort in het westen dan in het oosten.

Daarbij dient in aanvulling op de in hoofdstuk 4 genoemde punten ook te worden ingegaan op de gevolgen voor de omvang van het onderhoudswerk.

Stortinrichtingen

Geplande en vanuit milieuoverwegingen meest gunstige:

- ligging, capaciteit, oppervlakte, storddiepte, maximale storthoogte;
 - tijdsperiode van opvulling, hoeveelheid per keer en mate van spreiding over de tijd, beperkingen in stortmogelijkheden in bepaalde seizoenen en tijdens bepaalde getijdenperioden¹⁵) of onder bepaalde weersomstandigheden;
 - acceptatiebeleid/gebied van herkomst, verruimings- of onderhoudsspecie, speciale samenstelling (klei);
 - plaats van storten (eb/vloeddeel), vorm van het depot (doorsnede);
- en verder:

13 Zie ook inspraakreactie bijlage 4 nummer 6.

14 Een dergelijke motivering dient te worden gegeven in verband met het Beleidsstandpunt verwijdering baggerspecie.

15 Zie ook inspraakreactie bijlage 4, nummer 2 en nummer 3.

- verwachte emissies van verontreinigingen naar het oppervlaktewater en naar het grondwater en (voor het laatste) noodzaak tot aanbrengen van isolerende voorzieningen¹⁶];
- verwachte vertroebelingspluimen en maatregelen die worden genomen om dit te beperken;
- beheer en nazorg van de locaties.

Transporteren en storten

(Alleen indien sprake van varen en storten nabij voor verstoring gevoelige gebieden, zie ook § 4.3:)

- ligging van de werklocaties en vaarroutes, frequentie van scheepvaartbewegingen, totale bijdrage tot scheepvaartbewegingen;
- wijze van storten¹⁷] en te gebruiken materieel;
- geluidbronsterkten van scheepsmotoren en installaties op het dek;
- mitigerende maatregelen (voor zover wezenlijk voor het verminderen van de kans op verstoring) zoals: bronreductie, afstand houden (b.v. verleggen van vaarroute), of vermijden van varen en storten in (de omgeving van) potentieel storingsgevoelige gebieden in ecologisch kwetsbare perioden.

3.3 Monitoring en bijstuurmechanismen

De morfologische, ecologische en waterkwaliteitsgevolgen van de geplande bagger- en stortwerkzaamheden in de Westerschelde kunnen op dit moment niet met een grote mate van zekerheid worden voorspeld. Om die reden is het project Milieumetnet over de Verdieping Westerschelde (MOVE) gestart. In het MER dienen de hoofdlijnen van dit programma te worden uiteengezet: welke parameters worden gemeten en hoe worden op grond daarvan voorspellingen ingevuld en bijgesteld? Welke ruimte is aanwezig om bij te sturen en op welke momenten vinden evaluaties plaats?

3.4 Meest milieuvriendelijk alternatief

Het meest milieuvriendelijke alternatief (mma) moet:

- realistisch zijn, dat wil zeggen het moet voldoen aan de doelstellingen van de initiatiefnemer, alsmede binnen zijn of haar competentie liggen;
- uitgaan van de beste bestaande mogelijkheden ter bescherming en/of verbetering van het milieu.

Het meest milieuvriendelijke alternatief dient te worden bepaald voor de periode van de verruiming en voor de onderhoudsperiode daarna en dient te bestaan uit:

- de meest milieuvriendelijke stortstrategie;

16 De Commissie gaat ervan uit dat isolerende voorzieningen niet aan de orde zijn, maar acht het van belang dat dit punt in het MER aan de orde komt, zodat wordt aangetoond dat wordt voldaan aan de richtlijnen voor inrichting van baggerspeciedepots.

17 Zie ook inspraakreactie bijlage 4, nummer 9.

- de meest milieuvriendelijke keuze van locaties voor het storten, voor zover passend binnen de besluiten in de Baggervergunning;
- de meest milieuvriendelijke inrichting per locatie;
- de meest milieuvriendelijke wijze van transporteren en storten.

Als hulpmiddel bij het bepalen van het meest milieuvriendelijke alternatief (en het voorkeursalternatief) kan in eerste aanleg een themabebanding worden gehanteerd, gebaseerd op uitgangspunten over natuur, morfologie en verstoring.

In het bijzonder vraagt de Commissie in te gaan op de mogelijkheden die de stortactiviteiten bieden voor natuurontwikkeling (creëren van nieuwe ondiepe en intertijdengebieden).

3.5 Nulalternatief

Het nulalternatief (niet storten) moet worden besproken voor nieuwe (nog niet eerder gebruikte) stortlocaties, die voor de verruiming zullen worden gebruikt. Verder zijn nulalternatieven voor de individuele stortlocaties relevant voor de situatie na de verruiming, wanneer het storten in bepaalde locaties kan worden beëindigd. In het MER moet worden beargumenteerd of en wanneer niet storten op een bepaalde locatie een reëel alternatief is.

Aangezien het niet storten in de Westerschelde als totaal geen reëel alternatief is, hoeft dit alternatief niet te worden uitgewerkt. De Commissie stelt voor in dit MER als referentie de situatie te beschrijven, waarin de voorgenomen verruiming niet plaatsvindt maar de onderhoudswerkzaamheden worden voortgezet, zoals dat gebruikelijk was. Het onderzoek voor het rapport "Ontwikkelingen in de Westerschelde, prognose voor de komende 25 jaar" geeft hiervoor reeds een belangrijke aanzet. Een dergelijke benadering vereenvoudigt de afstemming met de onderzoekswerkzaamheden die reeds plaatsvinden in het kader van de verruiming, die ook een vergelijking maken tussen de situatie met en zonder verruiming.

4.

BESTAANDE MILIEUTOESTAND EN MILIEUGEVOLGEN

Artikel 7.10, lid 1, onder d van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *“een beschrijving van de bestaande toestand van het milieu, voor zover de voorgenomen activiteit of de beschreven alternatieven daarvoor gevolgen kunnen hebben, alsmede van de te verwachten ontwikkeling van dat milieu, indien de activiteit noch de alternatieven worden ondernomen.”*

Artikel 7.10, lid 1, onder e van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *“een beschrijving van de gevolgen voor het milieu, die de voorgenomen activiteit, onderscheidenlijk de alternatieven kunnen hebben, alsmede een motivering van de wijze waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven.”*

4.1

Algemene richtlijnen

Bestaande toestand en autonome ontwikkeling

De bestaande toestand van het milieu in de Westerschelde, inclusief de autonome ontwikkeling hiervan, moet worden beschreven als referentie voor de te verwachten milieu-effecten. Daarbij wordt onder de autonome ontwikkeling verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de extra baggeren stortactiviteiten die voortvloeien uit de verruiming worden gerealiseerd (zie ook § 3.5). Voor zover er een relatie bestaat met de te beschrijven milieugevolgen van het voornemen, moet rekening worden gehouden met de gevolgen van reeds genomen besluiten, zoals reeds vergunde zandwinactiviteiten, of andere stortactiviteiten.

Het studiegebied moet op kaart worden aangegeven en omvat de Westerschelde en omgeving, voor zover daar effecten van de voorgenomen activiteit kunnen gaan optreden. Bovendien moet de directe omgeving van de stortlocaties apart in beschouwing worden genomen voor de effecten die op dat niveau spelen.

Milieugevolgen

Bij de beschrijving van de milieugevolgen dienen de volgende algemene richtlijnen in acht te worden genomen:

- bij de beschrijving van de gevolgen voor het milieu moet de ernst worden bepaald in termen van tijdsduur en omkeerbaarheid, alsmede mitigeerbaarheid en compenseerbaarheid;
- naast negatieve effecten moet ook aan positieve effecten aandacht worden besteed, zoals mogelijkheden voor natuurontwikkeling;
- expliciet dient te worden ingegaan op cumulatie van effecten voor (avi)fauna, zoals habitatverkleining, verstoring, waterverontreiniging;
- onzekerheden en onnauwkeurigheden in de voorspellingsmethoden en in gebruikte gegevens moeten worden vermeld, waarbij de bandbreedte wordt aangegeven of zo nodig een 'slechtste-geval scenario' wordt gebruikt;
- de manier waarop milieugevolgen zijn bepaald dient inzichtelijk en controleerbaar te zijn door het opnemen van basisgegevens in bijlagen of expliciete verwijzing naar geraadpleegd achtergrondmateriaal.

Andere werkzaamheden dan storten in het kader van de verruiming, zoals de baggerwerkzaamheden voor de vaargeulverruiming en de aanleg van geulwandversterkingen, maken geen onderdeel uit van de in dit MER gedefinieerde voorgenomen activiteit, noch van de hierboven gedefinieerde autonome ontwikke-

ling. Voor zover de milieugevolgen ervan in verband staan met de milieugevolgen van de voorgenomen activiteit, moeten deze op een herkenbare wijze worden meegenomen in de beschrijving van de toekomstige milieusituatie.

4.2 Bodem en water

Morfologische effecten/dynamiek estuarium

Het MER dient een beschrijving te bevatten van de bestaande morfologisch/hydrodynamische situatie en het ontwikkelingsproces van erosie en sedimentatie waarin deze situatie tot stand is gekomen in de afgelopen decennia.

Hierbij dienen de volgende parameters aan de orde te komen: het ruimtebeslag van de te onderscheiden habitattypen (zie ook § 4.3), de komberging van het estuarium, de optredende getijdenverschillen, de stroomsnelheden en de processen van verlanding en getijdendoordringing (zout-zoetgrens en -verhouding). Voor het totale estuarium dienen de gevolgen voor deze parameters te worden bepaald door het (baggeren en) storten volgens het voornemen en de alternatieven tijdens de verruiming en tijdens de onderhoudsperiode daarna.

Expliciet dient de invloed door afkalving van bedreigde oevers en beschermde natuurgebieden te worden vermeld.

Per stortlocatie dient de invloed van de wijze van storten (hoeveelheid, storthoogte, eb-/vloeddeel etc.) te worden bepaald voor de morfologie op de locatie en de directe omgeving.

Bodem- en waterkwaliteit

Uit de Rapportage Waterkwaliteit Westerschelde blijkt dat de Westerschelde met name in het oostelijke deel, zowel qua water- als qua bodemkwaliteit, niet voldoet aan de normen als gevolg van de lozingen in het verleden. Gezien de sterke interactie tussen sediment- en waterkwaliteit vooral voor zware metalen en microverontreinigingen wordt de waterkwaliteit voor die stoffen geheel door de bodemkwaliteit bepaald. De lozingen op de Westerschelde worden teruggedrongen, maar door de lange verblijftijd van het sediment zal de waterkwaliteit nog lange tijd beïnvloed worden. Het continu verplaatsen van het slib draagt hiertoe bij.

In het MER moet worden aangegeven wat de invloed is van de beschouwde alternatieven op de waterkwaliteit in de Westerschelde en voor zover relevant de Noordzee. Verder dient een vergelijking in kwantitatieve zin te worden gegeven van de vertroebeling door de getijdenwerking ten opzichte van de vertroebeling door het baggeren en storten, in het bijzonder in de (in 4.3 gedefinieerde) 'potentiële verstoringengebieden'.

Met betrekking tot bodem en grondwater¹⁸⁾ dient in het MER per stortlocatie te worden aangegeven:

- bodemopbouw en grondwaterstroomrichting en -snelheid van elke stortlocatie;
- indicatie van de (waarschijnlijk te verwaarlozen) beïnvloeding van de kwaliteit van het grondwater onder de stortlocatie.

18 Deze beschouwing is vooral nodig in verband met het Beleidsstandpunt verwijdering baggerspecie.

De verandering in sedimentsamenstelling ten gevolge van het voornemen moet worden beschreven, alsmede wat de gevolgen daarvan zijn voor de verschillende levensgemeenschappen/habitattypen.

4.3 Natuur

Aantasting

In het MER moet op kaart en met kwantitatieve beschrijvingen worden ingegaan op de huidige omvang van voor de natuur waardevolle habitattypen als schorren, slikken, platen¹⁹⁾, intertijdegebieden en ondiep water en op de (waardevolle) fauna en vegetatie die daarvan afhankelijk is.

Beschreven moet worden welke betekenis (zoog- en rustplaatsen voor zeehonden, paaiplaatsen en kinderkamerfunctie voor vissen, aanwezigheid van bodemdieren en fytoplankton, broed-, rust- en foerageergebieden voor vogels) de gebieden hebben in het totale ecosysteem en wat de nationale en internationale betekenis en beschermingsstatus ervan is.

Voor de periode tijdens en na de verruiming moet worden aangegeven welke natuuraantasting eventueel plaats vindt als gevolg van areaalvermindering (per habitatype) of kwaliteitsvermindering (bodem- en waterverontreiniging, zoutzoetmilieu). Expliciet moet daarbij ook aandacht worden besteed aan de invloed die optreedt voor 'zichtjagers' als gevolg van vertroebeling van het oppervlaktewater en voor vogels als steltlopers door sedimentatie van zand op slikgebieden. Ook dienen de positieve effecten aan de orde te komen.

Verstoring

Bij de beschrijving van het aspect verstoring stelt de Commissie voor gebruik te maken van de methode en het begrippenkader zoals hieronder aangegeven: **Potentiële verstoringengebieden** zijn gebieden die (vanwege de aanwezige (avi)fauna) gevoelig zijn voor verstoring en worden beschermd door regelgeving op grond van de Europese Vogelrichtlijn, Habitatrichtlijn, Natuurbeschermingswet en/of aanwijzing tot Stiltegebied.

De **verstoringafstand** is de afstand tot een verstoringbron (varende schepen, baggeren en storten), die als maatgevend²⁰⁾ wordt beschouwd voor het optreden van verstoring. De verstoringafstand kan op kaart worden aangegeven door middel van een **verstoringcontour**. Daarbij dient tevens de frequentie van de verstoring in beschouwing te worden genomen, bijvoorbeeld in de vorm van het aantal malen per dag. Indien sprake is van fluctuerende geluidemissies, kunnen deze worden beschreven aan de hand van equivalente geluidniveaus en piekniveaus.

19 Zie inspraakreactie bijlage 4 nummer 3.

20 Ter bepaling van de verstoringafstand kan gebruik worden gemaakt van literatuurgegevens (bijvoorbeeld bepaling van de kritische vluchtafstand per soort volgens Davidson & Rothwell, 1993). Daarnaast wijst de Commissie op het gegeven dat bij de behandeling van een vergelijkbare milieuproblematiek in de Waddenzee (MER Proefboringen Waddenzee), op een verdedigbaar te achten wijze, de afstand tot een niet-omgevingseigen verstoringbron waarop deze nog 60 dB(A) produceert als verstoringafstand is gehanteerd. Voor vogels geldt daarbij dat uitsluitend die plaatsen binnen een dergelijke afstand als verstoring gevoelig gelden, indien sprake is (kan zijn) van een foerageer-, broed-, of rustplaats.

Verstoringsgebieden zijn de gebieden in een potentieel verstoringsgebied, die binnen een verstoringscontour liggen.

Zowel voor de referentie als voor de alternatieven (tijdens de verruiming en in de onderhoudsperiode daarna) dienen in het MER de ligging en omvang van de verstoringsgebieden te worden bepaald, waarbij voor de bestaande situatie (vanzelfsprekend) wordt uitgegaan van de bestaande vormen van verstoring en bij de toekomstige situatie voor zover er sprake is van cumulatie ook moet worden ingegaan op de verstoring door de baggerwerkzaamheden.

Aan de hand van een inschatting van de populatiegrootte van aanwezige zeehonden en belangrijke/zeldzame vogelsoorten per soort en per seizoen per verstoringsgebied wordt een maat gegeven voor de kans op verstoring van (avi)fauna.

4.4 Archeologie en cultuurhistorie

In het MER dient te worden ingegaan op de in het recente verleden ontstane erosiesituatie bij archeologisch en cultuurhistorisch waardevolle gebieden, zoals de schorren en slikken bij Waarde met daarop het verdrongen land van Valkenisse, het verdrongen dorp Rilland bij Bath en het verdrongen land van Ossenissee nabij Kruisdorp, alsmede op de invloed van het voornemen (en de alternatieven).

In haar reactie op de startnotitie vraagt de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek speciale aandacht voor het in 1682 verdrongen dorp Valkenisse. Van dit dorp zijn allerlei funderingen en andere archeologisch waardevolle elementen nog in goede staat aanwezig. Op rijksniveau wordt gewerkt om dit gebied onder de Monumentenwet te plaatsen, maar het gebied wordt bedreigd door toenemende erosie.

In het MER dient te worden aangegeven welke maatregelen kunnen worden getroffen om deze vindplaats te behouden, waarbij ook moet worden ingegaan op de mogelijk schadelijke invloed van de stortplaatsen 6 (Schaar van Waarde) en (in mindere mate) 9 (Platen van Ossenissee).

4.5 Overige effecten

Tot slot dient in het MER op basis van een prognose van de toename van vaarbewegingen te worden ingegaan op de invloed van de bagger- en stortactiviteiten op de veiligheid voor de scheepvaart.

Ook dient de eventuele invloed op de veiligheid van de waterkeringen in het MER aan de orde te komen.

Verder dient te worden beschreven welke negatieve effecten het voornemen heeft voor de visserij en de recreatieve functie(s) van het gebied.

5.

VERGELIJKING VAN ALTERNATIEVEN

Artikel 7.10, lid 1, onder f van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een vergelijking van de ingevolge onderdeel d beschreven te verwachten ontwikkeling van het milieu met de beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit, alsmede met de beschreven gevolgen voor het milieu van elk der in beschouwing genomen alternatieven."*

De milieu-effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven moeten onderling én met de referentie worden vergeleken. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve effecten van de voorgenomen activiteit en de alternatieven verschillen. Vergelijking moet bij voorkeur op grond van kwantitatieve informatie plaatsvinden.

Bij de vergelijking moeten de doelstellingen en de grens- en streefwaarden van het milieubeleid worden betrokken.

Hoewel dit geen verplicht deel van het MER uitmaakt, beveelt de Commissie aan een indicatie te geven van de kosten van de verschillende alternatieven, omdat dit aspect in de besluitvorming ook zal meewegen. Tevens kan reeds worden aangegeven wat de verwachte kosten zijn van compensatiemaatregelen, aangezien voor compensatie als gevolg van de verruiming een bepaald bedrag beschikbaar is gesteld.

6.

LEEMTEN IN INFORMATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder g van de Wm:

Een MER bevat ten minste: *"een overzicht van de leemten in de onder d en e bedoelde beschrijvingen [d.w.z. van de bestaande milieutoestand en autonome ontwikkeling daarvan, resp. van de milieu-effecten] ten gevolge van het ontbreken van de benodigde gegevens."*

Het MER moet aangeven over welke milieuaspecten geen informatie kan worden opgenomen vanwege gebrek aan gegevens. Deze inventarisatie moet worden toegespitst op die milieu-aspecten, die (vermoedelijk) in verdere besluitvorming een belangrijke rol spelen. Op die manier kan worden beoordeeld, wat de consequenties moeten zijn van het gebrek aan milieu-informatie.

Beschreven moet worden:

- welke onzekerheden zijn blijven bestaan en wat hiervan de reden is;
- in hoeverre op korte termijn zou kunnen worden voorzien in de leemten in informatie;
- hoe ernstig leemten en onzekerheden zijn voor de te nemen besluiten;
- de consequenties die leemten en onzekerheden hebben voor de besluiten.

Onzekerheden blijven bestaan door de onvermijdelijke onnauwkeurigheid van de berekeningen en onvoorspelbare klimatologische omstandigheden.

7. EVALUATIEPROGRAMMA

Artikel 7.39 van de Wm:

"Het bevoegd gezag dat een besluit heeft genomen, bij de voorbereiding waarvan een milieu-effectrapport is gemaakt, onderzoekt de gevolgen van de betrokken activiteit voor het milieu, wanneer zij wordt ondernomen of nadat zij is ondernomen."

De bevoegde instanties moeten bij de besluiten aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek zal worden verricht om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen. Het verdient aanbeveling, dat de initiatiefnemer in het MER reeds aangeeft hoe de koppeling zal zijn tussen de evaluatie in het kader van de m.e.r. en de evaluatie op grond van het meetprogramma MOVE en welke formele of informele beslismomenten daarbij worden aangehouden. Voorzien de vergunningaanvragen in een tussentijds evaluatiemoment na vier jaar?

8. VORM EN PRESENTATIE

Artikel 7.10, lid 1, onder h van de Wm:

Een MER bevat ten minste: "een samenvatting die aan een algemeen publiek voldoende inzicht geeft voor de beoordeling van het milieu-effectrapport en van de daarin beschreven gevolgen voor het milieu van de voorgenomen activiteit en van de beschreven alternatieven."

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de alternatieven. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie beveelt de Commissie verder aan om:

- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- bij gebruik van kaarten recent kaartmateriaal te gebruiken, topografische namen goed leesbaar weer te geven en een duidelijke legenda erbij te voegen.

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en sprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. De belangrijkste zaken moeten zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het mma en het voorkeursalternatief;
- belangrijke leemten in kennis.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen
voor het milieu-effectrapport
Baggerspeciéstort Westerschelde

(bijlagen 1 t/m 4)

